

PATHFINDER – sudaryti sąlygas skaitmeniniam mokymuisi aukštojo mokslo srityje plėtojant įmonių bendruomenę

Projekto ID 2023-1-ES01-KA220-HED-000161343

Mokomoji knyga: Bendruomenės ekonomika: įvadas ir kontekstas

Parengė UCLL, KTU, FUNDEUN & WKO

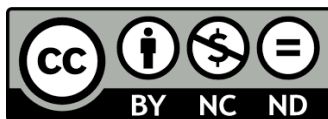
Autoriai:

Eglė Staniškienė ir Živilė Stankevičiūtė iš Kauno technologijos universiteto

Clara Ishlaine Ibold, Rainer Schabereiter iš WKO Room466

Ellen Muller iš UC Limburgas

Virginia Payá Pérez iš FUNDEUN

Turinys

TURINYS

Contents

1.- Įvadas	3
Apibrėžti į bendruomenės orientuotą ekonomiką	4
2.1 Kodėl ES ekonomika yra svarbi?	6
2.2 Lyginamoji analizės sistema, taikoma „bendruomenės vadovaujamosms įmonėms“ ir „bendruomenės valdomoms įmonėms“	7
3.- Bendruomenių įmonės, DVT ir ES sanglaudos politika	8
3.1 Suderinimas su darnaus vystymosi tikslais (DVT)	9
3.2 Bendrijos įmonės įgyvendinant ES sanglaudos politiką (2021–2027 m.).....	16
3.3 Bendruomenės turto kūrimas ir pažangioji specializacija.....	17
3.4 Poveikis ES stebėsenai ir poveikio vertinimui	18
4.- Pasaulinis kontekstas ir šiuolaikiniai pavyzdžiai	19
Atvejai: sėkmingi pavyzdžiai	19
4.1 Permakultūros įmonė	19
4.2 Mondragon korporacija	22
Atsisiųskite Tamera Ecovillage, 4.3 versiją.....	23
Pagrindiniai Bendrijos vadovaujamos ekonomikos principai	25
5.1 Socialiniai principai	25
5.2 Aplinkos apsaugos principai.....	25
5.3 Kultūros principai.....	26
5.4 Teritoriniai principai.....	26
Nuorodos	28

Į BENDRUOMENES ORIENTUOTA EKONOMIJA: ĮVADAS IR KONTEKTAS

Bendruomenių įmonės tapo pagrindiniu Europos vietos plėtros, socialinių inovacijų ir teritorinio atsparumo mechanizmu. Tačiau išlieka konceptualus dviprasmiškumas tarp dviejų glaudžiai susijusių struktūrų: Bendrijos vadovaujamos įmonės (CLE) ir Bendrijos valdomos įmonės (COE). Šiame dokumente pateikiamas konceptualus paaiškinimas. Jis išskiria šiuos modelius pagal atstovavimo, nuosavybės, valdymo ir turto kontrolės aspektus. Doktorantūros knygoje nurodomi akademiniai šaltiniai ir analizuojami jų įnašai. Doktorantūros knygoje taip pat pateikiami atvejų, kai susidomėję besimokantieji gali gilintis į vidų, pavyzdžiai.

Jei ši knyga sužadina jūsų smalsumą, PATHFINDER+ projekto konsorciumas skatina jus eiti toliau ir kviečiame prisijungti prie PATHFINDER+ mokymosi modulių.

Šiame dokumente nagrinėjami pagrindiniai bendruomenės ekonomikos principai iš socialinės, aplinkos, kultūrinės ir teritorinės perspektyvos, daugiausia dėmesio skiriant bendradarbiavimui, solidarumui ir socialinei naudai. Jame nagrinėjama, kaip ši ekonominė veikla siekia bendruomenės gerovės, o ne pelno. Analizuojama socialinės ekonomikos kilmė ir raida, kaip atsakas į rinkos ir valstybės neišspręstas problemas. Jo poveikis socialinei įtraukčiai ir vietos plėtrai taip pat nagrinėjamas siekiant skatinti demokratinį dalyvavimą. Tiriama viešoji politika ir įstatymai, apsaugantys tokio tipo bendruomenės organizacijas, ir analizuojama, kaip šios taisyklės yra palaikomos ir saugomos.

Šis dokumentas taip pat suteikia tvirtą pagrindą suprasti, kaip bendruomenės ekonomika gali daryti teigiamą įtaką visuomenei ir prisidėti prie darnaus vystymosi (DVT).

1.- Įvadas

Visoje Europoje bendruomeniniai ekonomikos modeliai tapo vis svarbesni reaguojant į geografinę nelygybę, gyventojų skaičiaus mažėjimą, energetikos pertvarką ir socialinę atskirtį. Socialinės ekonomikos, kooperatinių judėjimų ir bendruomenių gerovės kūrimo strategijų augimas atspindi ekonomikos valdymo ir teritorinio vystymosi pokyčius ir permąstymą (EBPO, 2019 m.).

Bendruomenės ekonomika yra esminis pokytis mūsų ekonominių sistemų supratime. Skirtingai nuo tradicinių, į pelną orientuotų modelių, šis požiūris suteikia bendruomenei ir jos gerovei ekonominės veiklos centrą. Ši ekonomika grindžiama socialinio teisingumo, aplinkos tvarumo, kultūrinių vertybių ir teritorinės sanglaudos principais ir ja siekiama vietos lygmeniu spręsti socialines, ekonomines, kultūrinės ir aplinkos problemas.

Pradėkime nuo konceptualaus požiūrio. Tokie terminai kaip bendruomeniniai, bendruomeniniai ir bendruomeniniai dažnai vartojami pakaitomis. Tačiau lyderystės ir nuosavybės sujungimas užgožia kritinius valdymo, galios paskirstymo ir ilgalaikio ekonominio poveikio skirtumus.

Šiame dokumente nagrinėjami šie terminai, siekiant atsakyti į šiuos pagrindinius klausimus:

Kokie yra teoriniai skirtumai tarp Bendrijos vadovaujamos įmonės (CLE) ir Bendrijos valdomos įmonės (COE)?

Kuo skiriasi šių modelių poveikis valdymui, atsakomybei ir vystymuisi?

Kaip bendruomenės ekonomika gali prisidėti prie darnaus vystymosi tikslų (DVT) įgyvendinimo?

Kokių įžvalgų galime pasimokyti iš Europos atvejų pavyzdžių?

Apibrėžti į bendruomenes orientuotą ekonomiką

Šiame dokumente nustatyti toliau nurodyti esminiai konceptualaus požiūrio darbai.

Peredo ir Chrisman (2006) pateikia esminę teorinę bendruomeninės įmonės artikuliaciją. Jie apibrėžia ją kaip organizaciją, „priklausančią bendruomenei priklausantiems žmonėms, jų valdomą ir valdomą“. Jų sistemoje nustatyta, kad nuosavybę ir kolektyvinį atstovavimą apibrėžiantys kriterijai.

Haugh (2007) pabrėžia procesą. Ji daugiausia dėmesio skiria bendruomenės inicijuotos socialinės įmonės kūrimui. Ji konceptualizuoja verslą kaip atsirandantį iš dalyvaujamosios mobilizacijos, o ne vien nuosavybės struktūrų.

Somerville ir McElwee (2011) prisideda prie teorinio tobulinimo. Jie įtraukė bendruomenės verslą į regioninę plėtrą ir bendradarbiavimo tradicijas bei išskirtinius bendruomenės kontrolės laipsnius.

Ridley-Duff ir Bull (2016) nagrinėja demokratinį valdymą ir turto užrakinimo mechanizmus socialinėse įmonėse. Jie siūlo analitines priemones nuosavybės modeliams diferencijuoti.

Galiausiai EBPO (2019 m.) per politinius debatus kontekstualizuoja bendruomenės įmones ir pabrėžia jų vaidmenį užimtumo, inovacijų ir integracinio augimo srityse.

Kartu šie šaltiniai atskleidžia du pagrindinius analitinius aspektus:

Agentūra (kas inicijuoja ir vadovauja?)

Nuosavybė (kas valdo ir kontroliuoja turtą?)

Sąvoka „bendruomenės **inicijuota ekonomika**“ reiškia ekonominį modelį, pagal kurį sprendimų priėmimas ir ekonominė veikla grindžiami vietos bendruomenės poreikiais, vertybėmis ir dalyvavimu. Skirtingai nuo centralizuotų ekonominių sistemų, kuriose sprendimai dažnai priimami pagal principą „iš viršaus į apačią“, bendruomenės vadovaujamos ekonomikos pirmenybę teikia įtraukumui, vadovavimui vietos lygmeniu ir bendrai naudai. Šis modelis klesti bendradarbiaujant vietos suinteresuotiesiems subjektams, įskaitant gyventojus, įmones, politikos formuotojus ir pilietinės visuomenės organizacijas.

Pagrindinis bendruomenės inicijuotos ekonomikos komponentas yra bendruomenės vadovujamų įmonių, kurios derina ekonominę veiklą ir daug dėmesio skiria socialinei naudai, dalyvavimas. CLE yra nepriklausomos organizacijos, užsiimančios nuolatine prekių ar paslaugų gamyba, panašiai kaip tradicinės įmonės. Tačiau, skirtingai nuo pelno siekiančių įmonių, kurios siekia maksimaliai padidinti akcininkų grąžą (Demozzi & Zandonai, 2008), CLEs

pirmenybę teikia vietos bendruomenės gerovei (Sforzi & Bianchi, 2020). Todėl jie įgyja didelę trauką kaip priemonė socialinėms, ekonominėms ir aplinkos problemoms spręsti, visų pirma kaimo vietovėse, kuriose verslumo raida istoriškai nutolo nuo vietos bendruomenių (Dinnie & Fischer, 2020).

Nepaisant didėjančios svarbos, CLE susiduria su iššūkiais, susijusiais su teisiniu pripažinimu, nes skirtingose šalyse yra skirtingos tokių subjektų legalizavimo sistemos. Kadangi jie ne visada gerai telpa į esamas organizacines struktūras, politikos formuotojai turi apsvarstyti lanksčius požiūrius, kad paremtų jų plėtrą. Vis dėlto bendruomenės inicijuota ekonomika ir vietos valdžios institucijos yra perspektyvus būdas skatinti ekonominį atsparumą, socialinę sanglaudą ir darnų vietos vystymąsi.

Įmonių teisinės formos ir pobūdis įvairiose šalyse skiriasi, Olmedo et. al (2019). Vertindama, ar įmonė gali būti klasifikuojama kaip bendruomenės vadovaujama ar bendruomeninė įmonė, ji turėtų atsižvelgti į šiuos ypatumus:

CLE yra giliai įsišaknijusi savo bendruomenėse. Jie dažnai apibrėžiami geografiniu ar bendruomeniniu požiūriu ir teikia pirmenybę savo bendruomenės narių gerovei (Esteves et al., 2021; Kleinhans et al., 2019).

Socialinė misija. Be ekonominės veiklos, CLE siekia teigiamų socialinių ir aplinkosauginių rezultatų. Jie gali įgalinti nepalankioje padėtyje esančius gyventojus, kurti darbo vietas arba atgaivinti vietos ekonomiką (Esteves et al., 2021; Roberts & Sykes, 2000).

Kolektyvinė nuosavybė ir valdymas. Sprendimų priėmimas dažnai yra demokratiškas, jame dalyvauja bendruomenės nariai ir suinteresuotieji subjektai. Šis dalyvaujamas požiūris skatina atsakomybės jausmą ir bendrą atsakomybę (Sakolnakorn & Naipinit, 2013).

Hibridiškumas. CLE sujungia skirtingų sektorių savybes. Jie gali veikti kaip įmonės, generuoti pajamas ir reinvestuoti pelną atgal į bendruomenę. Šis „mišrus“ požiūris leidžia jiems siekti tiek socialinių, tiek finansinių tikslų (Doherty et al., 2014; Kleinhans et al., 2019).

Santykių kūrimas. CLE užmezga tvirtus santykius su suinteresuotaisiais subjektais bendruomenėje ir už jos ribų. Pasitikėjimo ir bendradarbiavimo su vietos institucijomis ir organizacijomis stiprinimas yra labai svarbus jų sėkmei (Esteves et al., 2021).

Bendruomenės valdomos įmonės (angl. Community-Led Enterprise, CLE) yra susijusios su pradėtomis verslumo iniciatyvomis, kurioms strategiškai vadovauja

bendruomenės nariai, siekdami patenkinti vietos poreikius ar pasinaudoti galimybėmis (Haugh, 2007).

Pagrindinės charakteristikos:

- Vietos agentūra ir dalyvaujamoji mobilizacija
- Inicatyva „iš apačios į viršų“
- Lanksti teisinė struktūra
- Dėmesys socialiniam ar teritoriniam poveikiui
- Nuosavybės struktūra gali skirtis

Esminis bruožas yra vadovavimo ir sprendimų priėmimo įgaliojimai, įsišakniję bendruomenėje, nepriklausomai nuo oficialių nuosavybės susitarimų.

CLE pabrėžia procesą per turtą. Ji atspindi įgalėjimo dinamiką ir socialines inovacijas, o ne būtinai struktūrinį ekonomikos persikirstymą.

Bendruomenės valdoma įmonė (angl. Community-Owned Enterprise, COE) – tai įmonė, kurios nuosavybės teisės ir turtas bendrai priklauso apibrėžtos bendruomenės nariams (Peredo & Chrisman, 2006).

Pagrindinės charakteristikos

- Kolektyvinė arba kooperatinė nuosavybė
- Oficialus demokratinis valdymas
- Turto fiksavimo mechanizmai
- Pelno persikirstymas arba reinvestavimas vietoje
- Nuosavybės teisinis kodifikavimas

COE pabrėžia struktūrinę kapitalo kontrolę ir ilgalaikį turto išlaikymą bendruomenėje.

Nuosavybė nėra simbolinė, bet teisiškai privaloma.

2.1 Kodėl ES ekonomika yra svarbi?

Šiandienos globalizuotame pasaulyje vietos bendruomenės dažnai susiduria su tokiais iššūkiiais kaip ekonominė nelygybė, socialinis susiskaidymas, aplinkos būklės blogėjimas ir kultūrinio tapatumo praradimas. Bendruomenės ekonomika siūlo sprendimą:

- Tvarios ekonominės praktikos skatinimas.
- Įgalinti marginalizuotas grupes.

- Regioninės plėtros skatinimas.
- Bendruomenės ryšių stiprinimas.

Šie aspektai yra ypač svarbūs sprendžiant tokias pasaulines problemas kaip klimato kaita, didėjanti socialinė nelygybė ir kaimo vietovių nuosmukis.

Politikos formuotojams CLE reiškia:

- Norint remti CLE, reikia gebėjimų stiprinimo ir dalyvaujamojo valdymo sistemų.
- Norint remti COE, reikia teisinių mechanizmų, bendradarbiavimu grindžiamo finansavimo ir turto įšaldymo reguliavimo.
- Vertinant poveikį reikia atskirti agentūrų įgalėjimą nuo nuosavybe grindžiamo ekonomikos restruktūrizavimo.

2.2 Lyginamoji analizės sistema, taikoma „bendruomenės vadovaujamosioms įmonėms“ ir „bendruomenės valdomoms įmonėms“.

Lyginamąją analizę galima apibendrinti taip:

Matmuo	Bendruomenės valdoma įmonė (CLE)	Bendrijos valdoma įmonė (COE)
Apibrėžimo principas	Vietos iniciatyva ir vadovavimas	Kolektyvinė turto nuosavybė
Pagrindinis akcentas	Procesas ir agentūra	Nuosavybės teisės ir turto kontrolė
Valdymas	Dalyvavimas (neoficialus arba mišrus)	Oficialios demokratinės struktūros
Teisinė forma	Lankstus (NVO, MVĮ, mišrus)	Kooperatyvas, abipusis
Turto užraktas	Negarantuota	Dažnai įterptas
Turto išsaugojimas	Nuo konteksto priklausoma	Struktūriškai įterptas
Strateginis lankstumas	Aukštas	Vidutiniškai (dėl formalių struktūrų)
Ilgalaikis ekonominės galios perkirstymas	Ribota, išskyrus atvejus, kai nuosavybė perduodama	Didelis potencialas

Šaltinis: Nuosavas parengimas

3.- Bendruomenių įmonės, DVT ir ES sanglaudos politika

Mokslinių tyrimų bendruomenė pripažįsta, kad Bendrijos įmonės ir visuomeninės bendruomenės iniciatyvos yra gyvybiškai svarbios, holistinės Darbotvarkės iki 2030 m. priemonės. Skirtingai nuo tradicinių vystymosi modelių „iš viršaus į apačią“, šios įmonės yra giliai įsišaknijusios vietos kontekste ir skatinamos narių dalyvavimo, todėl gali veiksmingai siekti įvairių darnaus vystymosi tikslų (DVT). Jie yra įvairūs – nuo priegios prie švarios energijos iki geresnių rezultatų sveikatos srityje. Jie skatina bendradarbiavimu grindžiamą išteklių valdymą ir mažina anglies pėdsaką imdamiesi lokalizuotų veiksmų, CE rodo, kad socialiai atsakinga ir tvari praktika yra ne tik perspektyvi, bet ir labai svarbi stiprinant regionų ekonomiką (Esteves et al., 2021).

Šios iniciatyvos atlieka ne pasyvių išorės pagalbos gavėjų, o aktyvių pokyčių skatintojų vaidmenį. Pirmenybė teikiama įtraukumui ir įgalėjimui. CE siūlo įtikinamą alternatyvą tradiciniam valdymui, kvestionuojant centralizuotos valdžios veiksmingumą bendruomenės inicijuoto tvarumo naudai. Šios organizacijos kartu kuria tvarią ateitį tiesiogiai bendradarbiaudamos su vietos valdžios institucijomis. Jos taiko novatoriškus metodus, kuriais iš naujo apibrėžiamas pilietinės visuomenės vaidmuo. Jų gebėjimas panaudoti vietos prieštaravimus ir konfliktus kaip inovacijų katalizatorius rodo sudėtingą prisitaikymo lygį, kurio dažnai trūksta nelanksčiose institucinėse sistemose.

Decentralizuota bendruomenės įmonių struktūra leidžia taikyti unikalų "veiksmų mokymosi" metodą, kai eksperimentavimas ir patirtinis mokymasis skatina greitai reaguoti į besikeičiančias aplinkybes. Plėtojant tarpvalstybinius tinklus, šios iniciatyvos palengvina žinių sklaidą įvairiomis geografinėmis aplinkybėmis, nepatekdamos į rinkos prekyvimo ar valstybės biurokratizacijos spąstus (Avelino et al., 2019). Šie tinklai leidžia lokalizuoti laimėjimus ir paversti juos platesnėmis tvarumo gairėmis, užtikrinant, kad konkrečioms aplinkybėms pritaikytus sprendimus būtų galima atkartoti ir pritaikyti visame pasaulyje, kad būtų patenkinti neatidėliotini klimato kaitos ir socialinės nelygybės poreikiai.

Be to, CE prieštarauja pagrindinėms ekonominėms prielaidoms, kuriomis grindžiama daugelis pasaulinių darbotvarkių, visų pirma nepaliaujamai siekiamas BVP augimas. Remdamos poauglio filosofijas, šios bendruomenės pirmenybę teikia žmonių gerovei, socialiniam teisingumui ir aplinkos sveikatai kaip tarpusavyje susijusiems tikslams. Ši holistinė perspektyva sudaro sąlygas sisteminiams pokyčiams tiek vietos, tiek regionų lygmenimis, suderinant įvairius DVT į veiksmus orientuotu problemų sprendimu. Tyrimai rodo, kad tęsiant institucinę reformą ir teikiant paramą, CE gebėjimas prisitaikyti gali dar labiau paskatinti iš naujo suvokti

DVT kaip dinamiškus, bendradarbiavimu grindžiamus būdus kurti teisingesnę ir tvaresnę pasaulinę visuomenę (Henfrey et al., 2022; Tiwari, 2023).

Galiausiai, „bendros ekologijos“ atsiradimas socialinio solidarumo ekonomikoje (SSE) sudaro pagrindą ekonominės veiklos vykdytojų santykių restruktūrizavimui. Sutelkiant dėmesį į bendradarbiavimo tinklus ir autonomiją nuo vien į rinką orientuotų sistemų, bendruomenės vadovaujamos iniciatyvos didina atsparumą pasauliniam nepastovumui. Konkretūs modeliai, pavyzdžiui, permakultūros įmonės ir bendruomeninės įmonės, integruoja ekologinį dizainą su tvariais pragyvenimo šaltiniais, tiesiogiai skatindami tikslus, susijusius su apsirūpinimo maistu saugumu ir teisingu išteklių paskirstymu. Galiausiai šių iniciatyvų sėkmė rodo, kad būtina laikytis demokratiškesnio ir dalyvaujamojo požiūrio į DVT įgyvendinimą visame pasaulyje.

3.1 Suderinimas su darnaus vystymosi tikslais (DVT)

Bendruomenės vadovaujamos ir bendruomenės valdomos įmonės tiesiogiai prisideda prie Darnaus vystymosi darbotvarkės iki 2030 m. įgyvendinimo (Jungtinės Tautos, 2015 m.). Tačiau jos tai daro taikydamos skirtingus mechanizmus, atspindinčius jų struktūrinius skirtumus.

7-asis DVT – įperkama ir švari energija

Europos bendrijos energetikos kooperatyvai atitinka 7.2 tikslą (didinti atsinaujinančiųjų išteklių energijos dalį).

Čia nuosavybė yra labai svarbi: bendruomenės nuosavybė užtikrina ilgalaikę infrastruktūros, kainodaros ir reinvestavimo strategijų kontrolę.

8-asis DVT – deramas darbas ir ekonomikos augimas

- Tiek CLE, tiek COE modeliai padeda:
- Darbo vietų kūrimas vietoje
- Įtraukusis verslumas
- Teritorinis ekonominis atsparumas

Bendruomenės valdomos įmonės visų pirma stiprina 8.3 tikslą, kuriuo skatinama „į vystymąsi orientuota politika, kuria remiama gamybinė veikla, deramų darbo vietų kūrimas, verslumas, kūrybiškumas ir inovacijos“. Įtvirtinus nuosavybę vietos lygmeniu, COE užkerta kelią kapitalo nutekėjimui ir skatina ilgalaikį bendruomenės gerovės išsaugojimą.

Bendruomenės vadovaujamos įmonės prisideda mobilizuodamos verslą, dažnai veikdamos kaip užimtumo iniciatyvų nepalankioje padėtyje esančiose vietovėse inkubatoriai.

10-asis DVT – nelygybės mažinimas

COE struktūriškai perskirsto ekonominę galią per kolektyvinę nuosavybę, tiesiogiai prisidedami prie 10.2 tikslo (suteikti galių ir skatinti socialinę, ekonominę ir politinę įtrauktį).

Italijos socialiniai kooperatyvai, integruojantys pažeidžiamus darbuotojus, ir Jungtinės Karalystės bendruomenių žemės patikos fondai, užkertantys kelią atskirčiai dėl būsto, yra šio mechanizmo pavyzdys.

CLE, skatindamos dalyvaujamąją įtrauktį, gali negarantuoti perskirstymo, nebent nuosavybė būtų kolektyvizuota.

11-asis DVT – tvarūs miestai ir bendruomenės

Bendrijos žemės patikos fondai, atsinaujinančiosios energijos kooperatyvai ir vietos paslaugų kooperatyvai tiesiogiai remia 11.3 uždavinį (įtrauki ir tvari urbanizacija) ir 11.a uždavinį (teigiami ekonominiai, socialiniai ir aplinkosauginiai miesto, priemiesčių ir kaimo vietovių ryšiai).

COE yra struktūrinės tvaraus teritorinio valdymo priemonės, visų pirma kaimo vietovėse, kuriose mažėja gyventojų skaičius.

CLE remia adaptyvias vietos inovacijas, stiprina bendruomenės sanglaudą ir dalyvaujamąjį planavimą.

16-asis DVT – taika, teisingumas ir stiprios institucijos

CLE labai prisideda prie dalyvaujamojo valdymo (16.7 tikslas), skatindama įtraukų sprendimų priėmimą.

COE stiprina institucionalizuotą demokratinį valdymą per bendradarbiavimu grindžiamas teises struktūras.

CLI indėlio siekiant darnaus vystymosi tikslų (DVT) aiškinamieji pavyzdžiai (Henfrey et al., 2022 m.)

JT DVT	Orientaciniai Bendrijos iniciatyvų metodų pavyzdžiai
---------------	---

<p>1-asis DVT. Skurdo nebuvimas</p>	<p>KLI naudoja įvairias strategijas ir metodus, kad paremtų individualią ir kolektyvinę gerovę, dažnai tokiais būdais, kurie yra organizuoti pagal ne rinkos logiką ir reikalauja mažesnio materialinės gerovės lygio. Taip ne tik tiesiogiai sprendžiamas ir mažinamas patiriamas skurdas, bet ir raginama pakeisti ir iš naujo įvertinti skurdą, kuris paprastai apibrėžiamas kaip tiesioginė materialinio trūkumo funkcija (Vita et al., 2020). Daugelis KLI sukūrė naujas alternatyvias arba viena kitą papildančias valiutas, kad padėtų pagerinti ir įvairinti turto kūrimą, paskirstymą ir apyvartą bei labiau suderinti su tvarumo reikalavimais. Pavyzdžiui, 31 proc. Michelio ir Hudono peržiūrėtų alternatyvių ar papildomų valiutų tyrimų (2015 m.) nurodyta, kad tokios valiutos padeda kovoti su socialine atskirtimi, o 23 proc. – gerinti gyvenimo kokybę gerovės požiūriu. Michel ir Hudon (2015 m.) taip pat nustatė, kad 24 proc. tyrimų nustatyta, kad pajamų padidėjimas ir gyvenimo lygio gerinimas yra ekonominis šių valiutų poveikis, o 29 proc. nurodė, kad alternatyvių ar papildomų valiutų nariai įgijo prieigą prie kitais atžvilgiais neįperkamu prekių ir paslaugų.</p>
<p>2-asis DVT – bado panaikinimas</p>	<p>Daugelyje KLI naudojami ekologiški, regeneraciniai ir agroekologiniai maisto gamybos ir vietos / regionų tiekimo būdai, įskaitant maisto gamintojų ir vartotojų susiejimą taikant tokius mechanizmus kaip solidarūs pirkimas, bendruomenės remiamas žemės ūkis ir ūkininkų rinkos. Taigi tvarus ir teisingas maisto tiekimas derinamas su aplinkosauginės, ekonominės, socialinės ir kultūrinės naudos kūrimu (Cristiano, 2021). Kiekybiniai trumpų maisto tiekimo grandinių, įskaitant Bendrijos remiamą žemės ūkį, miestų sodus ir ūkininkų rinkas, vertinimai rodo, kad pagal daugumą aplinkosauginio ir socialinio vertinimo kriterijų šie CLI yra geresni už įprastus mažmeninės prekybos maisto produktais ir ilgą maisto tiekimo grandinę (Doernberg et al., 2022).</p>
<p>3-iasis DVT – gera sveikata ir gerovė</p>	<p>KLI paprastai dera su alternatyviomis ekonominėmis filosofijomis ir metodikomis, pagal kurias pirmenybė teikiama sveikatai ir gerovei, o ne ekonominiams rodikliams. Konkrečios strategijos apima sąmoningą socialinio kapitalo (ir, mažesniu mastu, kitų formų nefiskalinio kapitalo) kūrimą ir jo panaudojimą gerovei skatinti taikant įvairias socialinio, erdvinio ir materialinio projektavimo strategijas, įskaitant sveiką</p>

	<p>profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrą, įtraukų ir labai demokratišką sprendimų priėmimą, konfliktų sprendimo institucijas ir saviugdą praktiką (Hall, 2015).</p>
4-asis DVT. Kokybiškas švietimas	<p>Mokymasis yra labai svarbus KDI, tiek jų vidaus plėtrai kaip projektams, iniciatyvoms ir tinklams, tiek jų susiejimui su platesne visuomene (Henfrey, 2017). Daugelis vykdo savo mokymosi programas ir aktyviai plėtoja mokymosi bendradarbiavimą su platesne visuomene per praktikos bendruomenes ir kitas mokymosi partnerystės formas (Ulbrich & Pahl-Wostl, 2019 m., mokymosi partnerystės, apimančių Vokietijos permakultūros iniciatyvas, pavyzdys, ir Macedo et al., 2020 m., tokių partnerystės, apimančių pereinamojo laikotarpio miestus, pavyzdys).</p>
5-asis DVT. Lyčių lygybė	<p>Faktiniai KDI veiklos rezultatai yra nevienodi: kai kuriose srityse aukštas moterų atstovavimo ir lyderystės lygis, o kitose – labiau tipiški lyčių disbalanso modelių ir formų atgaminimas (pvz., Celata & Sanna, 2019 m.; Ferguson & Lovell, 2015 m.). Daugelis KLI apima socialinius eksperimentus ir dominuojančių kultūrinių normų bei naratyvų kvestionavimą, o tai gali apimti ne tik kiekybinę lygybę, bet ir pažangą siekiant iš tiesų lyčių požiūriu teisingos ir lyčių požiūriu įtraukios visuomenės (pvz., Hanaček et al., 2020).</p>
6-asis DVT. Švarus vanduo ir sanitarija	<p>CLI diegia įvairias tinkamas vandentvarkos technologijas. Pavyzdžiui, Tameroje Ecovillage, Portugalijos Alentežo regione, vandentvarka yra pagrindinė ekologinė tema. Bendruomenė kuria ir išbando įvairių vandens sulaikymo gamtovaizdyje ir naudojimo bendruomenėje infrastruktūrą ir skatina platesnes diskusijas, svarstymus ir inovacijas įvairiomis bendradarbiavimo su tarptautiniu mastu pripažintomis institucijomis formomis, taip pat išbando įvairių infrastruktūrą, kad paremtų ir pagerintų vandens apykaitą ir saugojimą (Vizinho et al., 2015). Lockyer (2017 m.), kiekybiškai įvertintas vandens suvartojimas „Dance Rabbit Ecovillage“ Jungtinėse Amerikos Valstijose ir nustatyta, kad dėl lietaus vandens surinkimo technologijų ir vandens taupymo praktikos, be kitų paprastų, bet veiksmingų socialinių ir techninių inovacijų, vienam gyventojui per dieną sunaudojamas vandens kiekis sudarė 23 proc. vidutinio Jungtinių Amerikos Valstijų piliečio.</p>

<p>7-asis DVT. Įperkama ir švari energija</p>	<p>KDI aktyviai vykdo tiek su pasiūla, tiek su paklausa susijusias intervencines priemones, susijusias su tvaria energija, tiek įvairiomis bendruomenei priklausančios energijos gamybos formomis, tiek iniciatyvomis, kuriomis siekiama skatinti mažiau energijos naudojančias gyvenvietes ir gyvenseną. Bendruomeninė energetika daugeliu atvejų yra pradinė ir (arba) svarbiausia veiksmy forma, o bendruomeniniuose energetikos projektuose dažnai daugiausia dėmesio skiriama įvairesnei veiklai, vykdomai ir (arba) finansuojamai naudojant atsinaujinančiųjų išteklių energijos gamybos infrastruktūrą, arba padedama sudaryti palankias sąlygas kitam darbui mažinant priklausomybę nuo infrastruktūros, kuri yra valdoma įmonių, kenkia aplinkai ir priklauso nuo iškastinio kuro, branduolinės energijos ar kitų netvarios gamybos formų (Becker et al., 2017; Hewitt et al., 2019). Hewitt ir kt. (2019 m.) pateikiama didelės atsinaujinančiųjų išteklių ir bendruomeninės energijos gamybos aštuoniose Europos šalyse apžvalga, o paklausos srityje „Lockyer“ (2017 m.) kiekybiškai įvertintas gamtinių dujų ir elektros energijos suvartojimas „Dancing Rabbit Ecovillage“, kuris atitinkamai sudarė apie 5 proc. ir 18 proc. vidutinio vienam gyventojui tenkančio Jungtinių Amerikos Valstijų piliečių suvartojimo.</p>
<p>8-asis DVT – deramas darbas ir ekonomikos augimas</p>	<p>CLI kuria daug alternatyvių verslumo modelių, atspindinčių išskirtines ekonominės ir organizacinės filosofijos formas, iš naujo išranda darbo pobūdį ir sukuria pragyvenimo galimybes, kurios yra neatsiejamai susijusios su teisingumu, tvarumu ir ekologiniu, socialiniu ir kultūriniu atkūrimu (Hillman et al., 2018; Genus et al., 2021). Be to, vis daugiau bendruomenių iniciatyvų aiškiai siejamos su nulinio augimo arba lėto augimo ekonominiais scenarijais pasaulio šiaurėje (Robra et al., 2020 m.), kaip esminiu deramo darbo ir žmonių klestėjimo elementu. Watson (2020 m.) nustatė, kad Bendrijos remiamos žemės ūkio iniciatyvos gali apimti prasmingus, neatsiejamus darbo santykius, nors kitais atvejais pastebėta, kad esama saviexploatacijos ir bendruomenės santykių nykimo rizikos (Galt et al., 2016 m.).</p>
<p>9-asis DVT. Pramonė,</p>	<p>KDI yra pagrindiniai pokyčius skatinančių socialinių inovacijų pavyzdžiai, galintys apsunkinti ir įveikti techninį, socialinį ir kultūrinį susiaurėjimą dominuojančiuose režimuose ir susijusioje</p>

<p>inovacijos ir infrastruktūra</p>	<p>infrastruktūroje. CLI, pavyzdžiui, bendras būstas, atsinaujinančiųjų išteklių energijos bendrijos ir dalijimasis automobiliais (Ornetzeder & Rohrer, 2013), taip pat ekologiniai kaimai (Barani et al., 2018) ir įsilaužėlių erdvės, remonto kavinės ir atitinkamos technologijų iniciatyvos (Smith et al., 2014)) plėtoja medžiagų inovacijas tokiose įvairiose technologijose ir sektoriuose kaip būstas, transportas, finansai, maisto gamyba ir kitos sritys, kurdamos infrastruktūros sistemos, kurios maksimaliai padidina jų savarankiškos priežiūros, regeneravimo ir lankstaus prisitaikymo prie kintančių aplinkybių pajėgumus tuo pačiu metu, kai jos sumažina savo priklausomybę nuo išorinių medžiagų ir energijos išteklių.</p>
<p>10-asis DVT. Mažesnė nelygybė</p>	<p>KDI įgalina savo narius kurdamos vietos ir translokalius ryšius, skatindamos mokymąsi ir perkvalifikavimą bei remdamos politinį balsą (Avelino et al., 2019). Tiesioginiai praktiniai rezultatai apima įvairios visuomenės dalyvavimą (Celata & Sanna, 2019 m.) ir vietos bei regionų ekonomikos sistemų, kuriose įtrauktis ir teisingumas yra pagrindiniai organizaciniai principai, kūrimą (Esteves et al., 2021 m.; Genus et al., 2021 m.; Hillman et al., 2018 m.).</p>
<p>11-asis DVT – darnūs miestai ir bendruomenės</p>	<p>Daugumos dokumentais pagrįstų ekologinių kaimų ir bendro būsto projektų ekologinis pėdsakas vienam gyventojui yra gerokai mažesnis už nacionalinius vidurkius, įskaitant tik du dokumentais pagrįstus Europos gyvėnvičių, kurių ekologinis pėdsakas vienam gyventojui yra mažesnis už lygį, reikalingą pasauliniam tvarumui užtikrinti, pavyzdžius (Daly, 2017; taip pat žr. Lockyer, 2017). CLI buvo įvardyti kaip pagrindinis perėjimo prie tvarumo miestų aplinkoje komponentas (Frantzeskaki et al., 2016 m.)</p>
<p>12-asis DVT. Atsakinga gamyba ir vartojimas</p>	<p>Kelios bendros CLI, pavyzdžiui, ekologinių kaimų ir kitų tyčinių bendruomenių, apklausos atskleidžia didelį poveikį tvaresnei gamybai ir vartojimui, taip pat daugybę susijusių socialinių išmokų (Barani et al., 2018 m.; Celata & Sanna, 2019 m.; Daly, 2017 m.). Pavyzdžiui, „Cloughjordan Ecovillage“ Airijoje taiko įvairias technines, elgsenos ir socialines priemones, todėl ekologinis pėdsakas vienam gyventojui yra mažesnis nei pusė nacionalinio vidurkio. Ekologinio pėdsako metodika aktyviai naudojama kaip mokymosi ir grįžtamojo ryšio mechanizmas</p>

	<p>siekiant tvaresnės gamybos ir vartojimo (Carragher & Peters, 2018).</p>
<p>13-asis DVT. Klimato politikos veiksmai</p>	<p>Iš KLI, pavyzdžiui, maisto kooperatyvų ir atsinaujinančiųjų išteklių energijos bendrijų, matyti, kad keliose srityse, įskaitant maisto vartojimą, transportą, energijos vartojimą, atliekų susidarymą ir šalinimą, gerokai sumažėjo su paramos gavėjų gyvenimo būdu susijęs išmetamas šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis (Landholm et al., 2019). Bendras galimas išmetamųjų teršalų kiekio mažinimas pagal scenarijus, kuriuose daroma prielaida, kad visuomenė aktyviai dalyvaus KDI veikloje, daugumoje ES šalių viršija 2020 m. tikslus ir būtų reikšmingas indėlis siekiant 2030–2050 m. tikslų (Martellozzo et al., 2019).</p>
<p>15-asis DVT. Gyvybė sausumoje</p>	<p>Daugelis KLI priima ir skatina agroekologinius ir agrarine miškininkystėje grindžiamus maisto gamybos metodus, grindžiamus vietos kultūrinėmis ir aplinkos sąlygomis ir galinčius sušvelninti klimato kaitą, didinti biologinę įvairovę, gerinti dirvožemio kokybę ir teikti kitą socialinę ir ekologinę naudą (Doernberg et al., 2022; Wartman et al., 2018). Permakultūra ir kiti KŽI atgaivina tradicines įprasto žemės valdymo formas ir labai papildo labiau tradicinius išsaugojimo metodus, pavyzdžiui, saugomas teritorijas (Chakroun & Droz, 2020 m.)</p>
<p>16-asis DVT – taika, teisingumas ir stiprios institucijos</p>	<p>CLI paprastai veikia kaip bendruomeninės, savarankiškai organizuotos kolektyvinių veiksmų institucijos, grindžiamos vietos socialine ir ekologine realybe, galinčios lizdus išdėstyti įvairiais erdviniais ir socialiniais lygmenimis (Esteves et al., 2021). Kai kuriose iš jų ypatingas dėmesys skiriamas naujų formų santykių kūrimui siekiant pasaulinės taikos (Esteves, 2020 m.). KDI ir įsitvirtinusių energetikos sektoriaus subjektų sąveika sukuria naujas mišrias institucionalizavimo formas, kurios gali geriau reaguoti į transformacinių pokyčių spaudimą (Wittmayer et al., 2020).</p>
<p>17-asis DVT. Partnerystė siekiant tikslų</p>	<p>CLI organizuoja ir bendradarbiauja per translokalius tinklus, kurie sukuria įvairias vietos iniciatyvų ryšio, partnerystės, paramos ir mokymosi formas (Avelino et al., 2019). Visame pasaulyje veikia keli vietos tinklai, kurių kiekvienas apima šimtus–tūkstančius vietos iniciatyvų, pavyzdžiui, Pereinamojo laikotarpio tinklas, Pasaulinis ekologinių kaimų tinklas,</p>

	nacionaliniai Bendrijos remiami žemės ūkio tinklai ir jų Europos skėtinis tinklas „Urgenci“, įvairūs nacionaliniai remonto kavinių tinklai, nacionaliniai ir tarptautiniai socialinės ir solidarumo ekonomikos tinklai ir kt. Naujos daugiašalės vietos partnerystės formos apima Pereinamojo laikotarpio savivaldybių sistemą, kuria remiamas pertvarkos iniciatyvų ir vietos valdžios institucijų bendradarbiavimas siekiant pokyčius skatinančių veiksmų tvarumo srityje, siekiant padėti įveikti netikrumą ir sudėtingumą ir remti atsirandančius ir neplanuotus rezultatus (Macedo et al., 2020).
--	---

Jei norėtumėte daugiau sužinoti apie Bendrijos veiksmus siekiant DVT (tikslas [pagal tikslus](#)), [apsilankykite svetainėje, skirtoje Bendrijos vadovaujamoms iniciatyvoms ir darnaus vystymosi tikslams: \[https://wiki.ecolise.eu/index.php/Community-led_initiatives_and_the_Sustainable_Development_Goals\]\(https://wiki.ecolise.eu/index.php/Community-led_initiatives_and_the_Sustainable_Development_Goals\)](#)

3.2 Bendrijos įmonės įgyvendinant ES sanglaudos politiką (2021–2027 m.)

ES sanglaudos politika siekiama mažinti regionų skirtumus ir skatinti darnų teritorinį vystymąsi (Europos Komisija, 2021 m.).

2021–2027 m. programavimo laikotarpiu nustatyti penki politikos tikslai:

- Pažangesnė Europa
- Ekologiškesnė Europa
- Labiau sujungta Europa
- Socialiai atsakingesnė Europa
- Piliečiams artimesnė Europa

Bendrijos įmonių modeliai visų pirma susiję su 2, 4 ir 5 politikos galimybėmis.

2 politikos tikslas. Ekologiškesnė Europa

Pagal žaliojo kurso sistemą (Europos Komisija, 2019 m.) remiami atsinaujinančiųjų išteklių energijos ir žiedinės ekonomikos projektai.

Bendruomenei priklausantys energetikos kooperatyvai tiesiogiai bendradarbiauja su:

ERPF investicijos į atsinaujinančiųjų išteklių infrastruktūrą

Teisingos pertvarkos fondo mechanizmai

Nuosavybė čia yra labai svarbi: struktūrinis priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimas sustiprinamas, kai bendruomenės turi energijos išteklių, o ne tik dalyvauja konsultacijų procesuose.

4 politikos tikslas. Socialiai atsakingesnė Europa

Šiuo tikslu remiama socialinė įtrauktis, užimtumas ir įgūdžių ugdymas.

Italijos socialiniai kooperatyvai ir socialinės įmonės, gaunantys ESF+ paramą, parodo, kaip taikant COE modelius struktūriškai integruojama užimtumo įtrauktis.

Bendruomenės inicijuotos iniciatyvos, finansuojamos ESF+ lėšomis, dažnai yra orientuotos į gebėjimų stiprinimą ir aktyvinimą, o tai yra CLE modeliai.

5 politikos tikslas. Pilečiams artimesnė Europa

Šiuo tikslu aiškiai skatinama:

Integruotas teritorinis vystymasis

Bendruomenės inicijuota vietos plėtra (BIVP)

Dalyvaujamas valdymas

CLE labai dera su BIVP mechanizmais, visų pirma:

LEADER kaimo plėtros programos

„Europos socialinis fondas +“ (ESF+)

Europos regioninės plėtros fondas (ERPF)

Tačiau, nors BIVP pabrėžiamas dalyvavimas, ji ne visada įpareigoja bendruomenę priimti atsakomybę už gautą turtą. Todėl daugelis ES finansuojamų iniciatyvų laikomos bendruomenės vadovaujamomis, bet nebūtinai bendruomenės valdomomis iniciatyvomis.

3.3 Bendruomenės turto kūrimas ir pažangioji specializacija

Bendruomenės valdomos įmonės prisijungia prie naujų Bendrijos turto kūrimo strategijų, skatinamų keliuose ES regionuose (pvz., Škotijoje, Baskų krašte).

Šiose strategijose pabrėžiama:

Inkaravimo įstaigos

Viešieji pirkimai vietoje

Kooperatyvų vystymas

Vietos didinamojo poveikio išlaikymas

Tokie metodai papildo ES pažangiosios specializacijos strategiją (S3), visų pirma tais atvejais, kai bendradarbiavimu grindžiama nuosavybe remiamos į regionus integruotos inovacijų ekosistemos (Foray, 2015).

3.4 Poveikis ES stebėsenai ir poveikio vertinimui

Aiškiai suderinus su DVT rodikliais ir sanglaudos politikos parametrais:

CLE turėtų būti vertinama pagal dalyvavimo lygį, gebėjimų stiprinimo rodiklius ir inovacijų rezultatus.

COE turėtų būti vertinamas pagal turto nuosavybės duomenis, vietos reinvestavimo normas, turto išlaikymo rodiklius ir kooperacinio kapitalo augimą.

Abiejų aspektų integravimas sustiprintų ES poveikio vertinimo sistemas.

4.- Pasaulinis kontekstas ir šiuolaikiniai pavyzdžiai

Bendrijos ekonomika apima ne tik Europą; ji įgauna pagreitį visame pasaulyje. Afrikoje kooperatyvai sprendžia aprūpinimo maistu klausimus, o Lotynų Amerikoje bendruomenės inicijuotos vystymosi programos stiprina čiabuvių teises ir vietos ekonomiką. Jungtinėse Amerikos Valstijose ir Kanadoje darbuotojams priklausantys kooperatyvai ir bendruomenės žemės patikos fondai teikia įperkamo būsto ir užimtumo galimybes. Europoje tokios šalys kaip Ispanija, Italija ir Jungtinė Karalystė matė sėkmingus kooperatinių įmonių modelius, pvz., "Mondragon Corporation" Ispanijoje, kurioje daugiausia dėmesio skiriama darbuotojų kooperatyvams, ir bendruomenės vadovaujamus būsto projektus tokiuose miestuose kaip Londonas. Šiomis iniciatyvomis pabrėžiamas bendruomenės inicijuotos ekonomikos potencialas spręsti ekonomines ir socialines problemas visame pasaulyje.

Atvejai: sėkmingi pavyzdžiai

4.1 Permakultūros įmonė

Permakultūra yra projektavimo sistema, pagrįsta gamtinių sistemų stebėjimu ir besidubliuojančia „žemės priežiūra“, „žmonių priežiūra“ ir „sąžiningų akcijų“ etika (Burnett 2001; Mollison and Slay 1994). Jos pagrindinė metodika – taikyti principus, kuriais siekiama skatinti „natūralių“ ekosistemų saviorganizaciją ir atsparumą sąmoningai kuriant socialines ir socialines bei ekologines sistemas (Holmgren, 2002). Siekiama, kad šios sukurtos sistemos patenkintų žmonių poreikius taip, kad maksimaliai padidintų jų ekologinę vertę ir reikalautų minimalios nuolatinės priežiūros. Tai pasiekama sąmoningai puoselėjant abipusiai naudingus sistemos elementų santykius, kuo labiau suderinant kiekvieno iš jų poreikius ir pačios sistemos kūrimo tikslus. Šis siekis maksimaliai padidinti saviugdų potencialą per tinkamus tarpusavio ryšius paverčia permakultūrą pavyzdine strategija, skatinančia bendruomeninę ekologiją.

Permakultūra yra neatsiejama nuo DVT įvairiais lygmenimis (Henfrey & Penha-Lopes 2015). Permakultūros etikoje numatyti šeši esminiai DVT elementai, kuriuos nurodė buvęs JT generalinis sekretorius Ban Ki-moon: orumas, klestėjimas, teisingumas, partnerystė, planeta ir žmonės (Henfrey & Penha-Lopes 2015: 34). Permakultūros dizainas siūlo išbandytą metodiką, skirtą kurti praktinius sprendimus, atspindinčius šią etiką. Konkrečios permakultūros projektavimo ir permakultūros įmonių veiklos taikymo sritys yra įvairios, įskaitant materialinį ir socialinį pritaikymą. Jie apima daug sričių, kurias apima DVT, įskaitant maisto gamybą (2-asis DVT), tvarius pragyvenimo šaltinius (1-asis DVT, 8-asis DVT), varentvarką (6), dirvos

atkūrimą (15-asis DVT), klimato kaitą (13-asis DVT) ir konfliktų transformaciją (16-asis DVT).

Permakultūros ir verslo santykis yra dvipusis: įmonė yra ir permakultūros projektų organizacinė priemonė, ir permakultūros specialistų pragyvenimo šaltinis, ir viena iš daugelio permakultūros dizaino taikymo sričių. Taigi permakultūros įmonės kaip būdingus bruožus remiasi trimis pagrindiniais tvarumo, socialinio teisingumo ir teisingumo etika, taigi ir esminiais DVT elementais.

Permakultūros įmonių išreikštas ryšys tarp DVT įgyvendinimo ir bendrojo vartojimo ekologijos atsispindi regeneracinės įmonės koncepcijoje, kurioje įmonės egzistuoja tam, kad sukurtų ir pateiktų visuomenei naudoti vieną ar daugiau iš aštuonių skirtingų kapitalo formų: finansinį, materialinį, gyvąjį, socialinį, kultūrinį, patirtinį, gyvąjį ir dvasinį. Bet kurios vietovės įmonės sąveikauja kaip įmonių ekologijos įmonės, kurios specializuojasi gaminti įvairių formų kapitalą ir jį perskirstyti pagal sąžiningos dalies principą, kad, pavyzdžiui, labai finansiškai produktyvi įmonė galėtų perskirstyti fiskalinį perteklių kitoms gyvenimo, kultūros ar kito kapitalo generacijoms (Roland and Landua 2013). Tokia įmonių ekologija, kaip ir kitos bendrosios ekologijos, įtvirtino DVT įgyvendinimui palankią etiką kaip esminį jų pobūdį, o ne antrinį rinkos spaudimo papildymą ar koregavimą. Laikantis šios etikos ir palankiai vertinant tiek DVT įgyvendinimą, tiek darbą bendroje ekologijoje, permakultūros aktyvistų finansinė motyvacija paprastai yra silpna, palyginti su socialiniais ir aplinkosaugos klausimais (plg. McMullen ir Warnick, 2016 m.).

Naujausi permakultūros ir įmonių tyrimai rodo, kad permakultūra vis dažniau tampa SSE iniciatyvų, kurios tiesiogiai sudaro sąlygas įgyvendinti DVT ir integruoti juos į platesnes praktikos sritis, pagrindu. Vykdamas projektą „Knowledge Exchange for Entrepreneurship in Permaculture“ (KEEP), 2016 m. Kingstono universiteto verslo mokyklos ir Permaculture Association (Britanija) bendradarbiavimą mokslinių tyrimų srityje, remiantis Permaculture Association ir jos 1500 narių pateiktais duomenimis, buvo nustatytos Didžiosios Britanijos permakultūros įmonės. Iš šių duomenų nustatyta daugiau kaip 150 permakultūros įmonių. Dvidešimties iš šių įmonių savininkas ir (arba) steigėjas vėliau dalyvavo pokalbiuose, kurie truko vieną ar dvi valandas.

KEEP projekto rezultatai rodo, kad permakultūros įmonės yra išsidėsčiusios visoje šalyje, ypač didelis jų skaičius yra Lidse Šiaurės Anglijoje (kur įsikūrusi Permakultūros asociacijos pagrindinė buveinė), Londone ir Pietvakarių Anglijoje. Jie randami tiek kaimo, tiek miesto vietovėse, o kaimo vietovės yra pernelyg atstovaujamos, palyginti su bendru JK gyventojų pasiskirstymu. Vyrauja trys verslo tipai: mokymas, maisto auginimas ir sodo projektavimas bei priežiūra. Tačiau permakultūros

verslininkai taip pat dirba įvairiose srityse, tokiose kaip leidyba, kosmetika, turizmas, IT, juvelyrinių dirbinių gamyba, bendruomenės plėtra, holistinė terapija, rašymas ir statyba.

Atliekant tyrimą nustatyti kai kurie išsamūs permakultūros įkvėptų įmonių ypatumai. Maždaug trečdalis atsakusių įmonių buvo bendruomenės, socialinės įmonės arba labdaros organizacijos. Šios įmonės yra ilgalaikės; daugiau nei pusė apklausoje dalyvavusių įmonių veikė penkerius metus ar ilgiau, o daugiau nei ketvirtadalis – daugiau nei dešimt metų. Kalbant apie lyčių lygybę ir moterų įgalėjimą (5-asis DVT), beveik pusė (45 proc.) priklauso moterims, o tai atitinka palyginti didelį vadovaujamasias pareigas einančių moterų skaičių visame Jungtinės Karalystės permakultūros judėjime (žr. Henfrey 2014). 25 proc. darbuotojų dirbo daugiau nei vienam tos pačios šeimos nariui. Tačiau, atsižvelgiant į kitų tyrimų rezultatus, kurie rodo mažą etninę įvairovę daugelyje permakultūros judėjimo segmentų (Ferguson & Lovell 2015), tik dvi įmonės (apie 5%) priklausė mažumos etninės kilmės asmeniui.

KEEP interviu rodo, kad permakultūros įmonės gali būti steigiamos mažomis sąnaudomis, taip sumažinant vieną kliūtį – finansinio kapitalo poreikį, kuris paprastai trukdo žmonėms steigti savo įmonę. Be to, tie, kurie dalyvauja mokydami permakultūrą, daugiausia moko vietose, kuriose tiekama visa reikalinga įranga, pavyzdys, kaip materialinis kapitalas dalijamasi bendroje ekologijoje. Pati Britanijos permakultūros asociacija buvo naujų įmonių finansavimo šaltinis, o kai kurie permakultūros verslininkai galėjo pasinaudoti fiskaliniais ir (arba) materialiniais pajėgumais, reikalingais verslui pradėti, turėdami privačią nuosavybę, dovanodami žemę ir (arba) pinigus, kitus mokamus darbus ar šeimos santaupas. Tie, kuriems reikėjo išorinio finansavimo, jį gavo iš įvairių šaltinių, įskaitant bendruomenės finansavimą ir visuomenės patalką (finansinio kapitalo persikirstymą bendrųjų išteklių ekologijos srityje), vyriausybės ar vietos valdžios institucijų dotacijas, labdaros organizacijas ir banko paskolas. Pora apklaustųjų pranešė, kad gavo Europos Sąjungos finansavimą, įskaitant trejų metų trukmės projektą „Vaikai permakultūroje“, remiamą programos „Erasmus+“ dotacija.

Permakultūra generuoja ir platina kultūrinės, intelektinės ir patirtinės sostines per akademinės ir profesinės kvalifikacijos, tokias kaip permakultūros dizaino pažymėjimas ir taikomosios permakultūros dizaino diplomas (SDG4). Mokymuose, skirtuose šioms kvalifikacijoms įgyti, pabrėžiamas žinių įgijimas ir dalijimasis jomis siekiant tvarios gamybos ir vartojimo (12-asis DVT) ir tvarių bendruomenių kūrimas (11-asis DVT). Dauguma permakultūros verslininkų, dalyvavusių KEEP projekte, pranešė, kad lankė tokius kursus.

Kalbant apie socialinį kapitalą, apklaustieji pabrėžė, kad svarbu būti permakultūros aktyvistų tinklo dalimi ir turėti atstovaujamas organizacijas. Įvairūs mokymo kursai, susibūrimai ir praktiniai seminarai yra vietos, kuriose apklaustieji kuria tinklus, per kuriuos idėjos skleidžiamos ir konsoliduojamos (taip pat žr. Jie vyksta vietose visoje Jungtinėje Karalystėje, o apklaustieji taip pat paminėjo tarptautines partnerystes, pavyzdžiui, su alyvuogių aliejaus augintoju Pietų Italijoje ir projektų bendradarbiais San Paule ir Honkonge. Atrodo, kad tinklo formavimas ir priežiūra daugiausia priklauso nuo to, ar asmenys aktyviai organizuoja susitikimus (pvz., permakultūros mokytojų) arba prisiima komitetų vaidmenis Permakultūros asociacijoje ar kitose organizacijose. Respondentai paprastai dirba komandose kartu su kitais tarptautinio permakultūros judėjimo dalyviais – bendra frazė, vartojama bendradarbiavimui apibūdinti, yra „bendradarbiavimas, o ne konkurencija“. Per šiuos procesus permakultūra sukūrė bendradarbiavimo partnerystes judėjime vietos, regioniniu, nacionaliniu ir tarptautiniu mastu ir atliko neatskiriamą vaidmenį kuriant tarptautinius judėjimo tinklus, tokius kaip ECOLISE (Europos bendruomenės inicijuotų iniciatyvų dėl tvarumo ir klimato kaitos tinklas), 1 CASA (Lotynų Amerikos tvarių gyvenviečių taryba)² ir Klestinti atsparių bendruomenių tinklas JAV3 (DVT17).

Taigi atrodo, kad esminiai DVT elementai yra gerai įgyvendinami taikant permakultūros projektavimo mąstymą SSE. Jos integracija į naujas įmones, socialinę organizaciją ir verslo modelius leidžia kurti įvairių formų kapitalą ir juo dalytis. Tai savo ruožtu sukuria bendrą ekologiją, daugeliu atžvilgių tinkamesnę DVT įgyvendinimui nei kapitalistinė ekonomika.

4.2 Mondragon korporacija

„Mondragón Corporation“ Ispanijoje yra vienas didžiausių pasaulyje darbuotojams priklausančių kooperatyvų, parodantis, kaip bendruomeniniai modeliai gali pasiekti didelės ekonominės sėkmės.

„Mondragon Corporation“ pripažįstama kaip socialinis ir ekonominis subjektas, įkvėptas bendradarbiavimo patirties principų, pabrėžiant demokratinius organizavimo ir valdymo metodus per solidarumą. Šiame kontekste „Forcadell“ (2005) pabrėžia „Mondragon Corporation“ (MC) kaip vieną iš nedaugelio organizacijų, kurios iš tikrųjų gali būti laikomos demokratija šiuolaikinėje eroje. Kita pagrindinė vertybė yra dalyvavimas, atspindintis žmonių dalyvavimą ir dalyvavimą valdant, vykdamas ir valdant savo įmones. Papildomos įmonės vertybės apima bendradarbiavimą, visuomeninį valdymą, švietimą ir socialinę transformaciją.

Šie kooperatyvai save apibrėžia kaip žmonių ir jiems sukurtus verslo projektus, grindžiamus teisingumu, savęs paklausos ir bendros atsakomybės principais. MC baskų kooperatyvai buvo įsteigti 1955 m., Kai kunigas José María Arizmendiarieta ir penki jo mokiniai iš profesinės mokyklos įsteigė pramonės kooperatyvą. 1956 m. balandžio 14 d. buvo

padėtas ULGOR (vėliau žinomo kaip FAGOR) pamatas, žymintis labai verslios vietos ekonominės kultūros pradžių.

1960-ųjų pradžioje MC pradėjo vidaus plėtros procesą, kuris prasitėtė tarptautiniu mastu 1990-aisiais (Flecha & Ngai, 2014). Arizmendiarieta vadovavo šiai iniciatyvai, sujungdama socialinę katalikybę su vietos tapatybe, pateikdama utopinės savarankiškai valdomos visuomenės pavyzdį (Molina & Miguez, 2008). Dabar, turėdama daugiau kaip 50 metų istoriją, MC yra aiškus pavyzdys, kaip tinkamai organizuoti kooperatyvai gali įveikti dideles struktūrinės kliūtis ir pasiekti pasaulinę plėtrą (Morlà-Folch et al., 2021).

Jei norite sužinoti daugiau, apsilankykite svetainėje <https://www.mondragon-corporation.com/en/>

Atsisiųskite Tamera Ecovillage, 4.3 versiją

Tamera yra ekologiškas kaimas pietų Portugalijoje, kuris buvo įkurtas 1978 m. ir šiuo metu turi apie 200 gyventojų. "Tamera" sukūrė "Healing Biotope" modelį, kaip sąmoningos strategijos, kuria siekiama sukurti regioninio lygmens bendrą ekologiją, integruojančią SSE įmones į saviregeneracines ekonomines ir ekologines vertės grandines, strategiškai skatinant vandens, energijos ir maisto savarankiškumą (16-asis DVT), rezultata. Tai daroma įgyvendinant ekosistemų valdymo strategijas, grindžiamas permakultūra (15-asis DVT), atsinaujinančiųjų išteklių energijos technologijų naudojimu (7-asis DVT) ir regioninio apsirūpinimo maistu savarankiškumo tinklo plėtra (2-asis DVT) (Esteves, 2017 m.). Tamerose gyventojai dalijasi vandeniu ir energija, pagaminta bendruomenės ribose, ir ekologiškais maisto produktais, išaugintais bendruomenės žemėje arba besiformuojančiame regioniniame apsirūpinimo maistu savarankiškumo tinkle, grindžiamame regiono tikslinių bendruomenių ir mažų bei vidutinių ekologiškų ir biodinaminių produktų gamintojų mainais. Prie to prisideda permakultūros naudojimas ekologiniam atkūrimui, mažo anglies dioksido kiekio architektūra ir prie elektros tinklų neprijungtų atsinaujinančiųjų energijos išteklių naudojimas (Esteves, 2017 m.). Tamera pradėjo siekti energetinio savarankiškumo 2006 m. sukurdamas „Testfield 1 Solar Village“, kuriame vykdomi, vertinami ir į kasdienį gyvenimą integruojami moksliniai tyrimai saulės energijos ir biodujų srityje (11 DVT). "Testfield 1" remia "Sunvention International GmbH" eksperimentus, kuriant ir išbandant neprijungtą saulės energijos sistemą vandeniui pumpuoti, šiltnamiams maitinti ir maisto perdirbimui bei laikymui, papildytą kitomis eksperimentinėmis technologijomis, tokiomis kaip "Scheffler" veidrodžiai ir biodujų pūdytuvai. Tikslas – parengti bendruomenių gyvenimo strategijas, kuriose būtų derinamas šių technologijų naudojimas ir kintantys vartojimo įpročiai, kad jie atitiktų regioninio apsirūpinimo maistu savarankiškumo tinklo gamybos pajėgumus (12-asis DVT) (Esteves, 2017 m.). Remiantis ES finansuojamo mokslinių tyrimų projekto ORIGIN duomenimis, 2015 m. „Tamera“ 45 proc. suvartojamos elektros energijos

pagamino iš vietoje esančių atsinaujinančiųjų išteklių. Jos tikslas – per ateinančią dešimtmetį pasiekti visišką energetinį savarankiškumą ir savarankiškumą. Nuo 2007 m. bendruomenė taip pat siekia savarankiškumo vandens ir maisto srityse, kurdama regeneracinę žemės valdymo ir maisto gamybos metodiką, žinomą kaip vandens sulaikymo kraštovaizdis. WRL atkuria erozijos paveiktą dirvožemį ūkininkavimui, sukurdama ežerų, tvenkinių, terasų ir kitų savybių, kurios maksimaliai sulaiko lietaus vandenį, sistemą (Holzer, 2011). Tameroje WRL remia įvairias ekologines funkcijas, kurios susieja SSE su įvairiais DVT: autonominis vandens tiekimas (6-asis DVT); maisto gamyba (2-asis DVT); viršutinio dirvožemio, ganyklų ir miškų atkūrimas ir biologinės įvairovės praturtinimas vietos lygmeniu (15-asis DVT) (Anderson, 2011 m.). Tameros ekologijos grupės nariai pranešė, kad pagal šią strategiją 2009 m. Tamera tapo savarankiška vandens tiekimo ir valdymo srityje (Esteves, 2016). Tameros DLLK išorės vertinimas rodo, kad ji gali sustabdyti ar net pakeisti klimato kaitą, padidindama dirvožemio pajėgumą grąžinti vandenį į atmosferą per evapotranspiraciją (DVT13) (Kravick et al., 2008). Tameroje įsikūrusios sąmoningos bendruomenės veikla padeda plėtoti bendrą ekologiją dviem tarpusavyje susijusiais lygmenimis. Pačioje bendruomenėje ji remia radikalias inovacijas tvariai gamybai ir vartojimui tokiais būdais, kurie yra pagrindiniai gyventojų gyvenimo būdui ir pragyvenimo šaltiniams. Platesniame regione, skatindama ekologiniu ir ekonominiu požiūriu regeneracinių vertės grandinių įmonių ryšius, kuriais remiamas regioninės SSE atsiradimas, ji plačiau skleidžia tas inovacijas ir svariai prisideda prie daugelio DVT įgyvendinimo.

Interneto svetainė <https://www.tamera.org/>

Pagrindiniai Bendrijos vadovaujamos ekonomikos principai

Bendruomenės inicijuota ekonomika grindžiama keturiais pagrindiniais principais: socialiniu, aplinkos, kultūriniu ir teritoriniu. Kartu šie principai sudaro holistinį požiūrį į ekonomikos vystymąsi, kuris neapsiriboja vien tik finansiniais sumetimais.

5.1 Socialiniai principai

Bendruomenės inicijuotos ekonomikos socialinis aspektas daugiausia susijęs su visuomenės uždavinių sprendimu pasitelkiant įtrauktį, lygybę ir bendradarbiavimą. Skirtingai nuo tradicinių įmonių, kurios dažnai teikia pirmenybę pelnui, bendruomenės vadovaujamos įmonės siekia gauti socialinės naudos.

Aktyvus dalyvavimas priimant sprendimus yra pagrindinis principas. Įtraukiant suinteresuotuosius subjektus visais lygmenimis, bendruomenės vadovaujamomis iniciatyvomis užtikrinama, kad projektai atitiktų konkrečius vietos bendruomenių poreikius. Šis įtraukus požiūris lemia atstovaujamas ekonomines struktūras.

Vienas iš pagrindinių socialinių principų yra marginalizuotų grupių, pavyzdžiui, moterų, jaunimo ir nepalankioje padėtyje esančių gyventojų, įgalėjimas. Puikus Belgijos pavyzdys – [sąžiningos prekybos parduotuvių tinklas „Oxfam Wereldwinkels“](#) visoje Belgijoje, kuris užtikrina teisingą darbo užmokestį gamintojams globaliuosiuose Pietuose, kartu skatindamas solidarumą ir pasaulinę lygybę. Jų modelis įgalina vietos bendruomenes imtis veiksmų socialiniais klausimais, pradedant skurdo mažinimu ir baigiant klimato kaita.

Be to, bendruomenės vadovaujamos įmonės skatina įmonių, institucijų ir bendruomenių bendradarbiavimą, kad būtų skatinami novatoriški tokių problemų kaip skurdas, nedarbas ir nelygybė švietimo srityje sprendimai. Pavyzdžiui, Prancūzijos Valstiečių žemės ūkio priežiūros asociacija (Réseau [des AMAP](#)) skatina tiesioginius vietos ūkininkų ir vartotojų ryšius, užtikrindama tvarų pragyvenimo šaltinį kaimo gamintojams ir kartu mažindama maisto stygių miesto vietovėse.

5.2 Aplinkos apsaugos principai

Bendruomenės inicijuotoje ekonomikoje daug dėmesio skiriama tvarumui ir atsakomybei už aplinką. Pagal šį modelį įmonės pirmenybę teikia ilgalaikiam ekologiniam atsparumui, taikydamos tvarią praktiką.

Pagrindinis aplinkosaugos principas yra išteklių naudojimo mažinimas ir atsinaujinančiosios energijos skatinimas. Pavyzdžiui, Europos vietos valdžios institucijų tinklas [„Energy Cities“](#), skatinantis energijos vartojimo efektyvumą ir atsinaujinančiąją energiją, bendradarbiauja su savivaldybėmis, kad parengtų vietos tvarius energetikos sprendimus.

Bendruomenės inicijuota ekonomika taip pat orientuota į aplinką tausojančių produktų ir paslaugų, atitinkančių vietos poreikius, kūrimą. Vienas iš sėkmingiausių Europos aplinkosaugos principų pavyzdžių yra [CSA](#) (Bendrijos remiamas žemės ūkis) programos.

5.3 Kultūros principai

Bendruomenės inicijuotos ekonomikos kultūrinis aspektas orientuotas į vietos paveldo, tradicijų ir tapatybių išsaugojimą ir propagavimą. Bendruomenės vadovaujamos įmonės, į savo veiklą integruodamos kultūros vertybes, prisideda prie regioninės tapatybės ir stipresnės socialinės struktūros.

Pagrindinis kultūrinis principas yra vietos tradicijų, kalbų ir amatų apsauga. [Nyderlandų kultūros paveldo agentūra remia iniciatyvas](#), kuriomis puoselėjama regiono amatininkystė ir menas, padedama išsaugoti kultūrinę tapatybę ir kartu skatinamas ekonominis tvarumas.

Bendruomenės inicijuotos iniciatyvos taip pat palengvina keitimąsi žiniomis tarp kartų. Pavyzdžiui, [Belfasto bendruomenės meno iniciatyva](#) Šiaurės Airijoje suteikia galimybių vyresnio amžiaus kartoms perduoti savo meninius įgūdžius jaunesniems žmonėms, praturtindama tiek bendruomenes, tiek jų ekonomiką.

Kitas svarbus aspektas – kultūrinės raiškos rėmimas per meninius projektus, festivalius ir kitas kūrybines iniciatyvas. Tokia veikla ne tik stiprina bendruomeniškumo jausmą, bet ir pritraukia turizmą bei investicijas.

5.4 Teritoriniai principai

Bendruomenės inicijuotos ekonomikos teritoriniu aspektu daugiausia dėmesio skiriama vietos problemų sprendimui ir subalansuotos regioninės plėtros užtikrinimui. Skirtingai nuo centralizuotos ekonomikos, bendruomenės vadovaujama ekonomika leidžia vietos bendruomenėms kurti ir įgyvendinti ekonomines strategijas, pritaikytas jų unikaliam kontekstui.

Pagrindinis principas įtvirtinamas regionuose, kuriems jie tarnauja. Taip užtikrinama, kad ekonominė nauda liktų bendruomenėje, o ne pasiektų išorės suinteresuotuosius subjektus. Bendruomenės inicijuotoje ekonomikoje taip pat daug dėmesio skiriama ekonominių skirtumų tarp miesto ir kaimo vietovių mažinimui. [Les Tanneurs](#), kooperatyvas Lježe (Belgija), yra puikus pavyzdys, kaip vietos įmonės gali atgaivinti miestų teritorijas ir pasiūlyti darbo galimybių, kartu skatinamos tvarią praktiką. Les Tanneurs. Be to, daugelį Europos kaimo regionų atgaivino bendruomenės vadovaujamos įmonės.

Co-funded by
the European Union

Apibendrinant galima pasakyti, kad bendruomenės inicijuota ekonomika Europoje yra galingas vietos įgalėjimo, tvarumo ir socialinių inovacijų modelis, apimantis daugybę iniciatyvų, skatinančių pokyčius visame žemyne. Šie pavyzdžiai rodo bendruomenių galimybes klestėti laikantis socialinių, aplinkos, kultūrinių ir teritorinių principų.

UNIVERSITAT
POLITÈCNICA
DE VALÈNCIA

Nuorodos

- Avelino, F., Wittmayer, J., & Gilsing, V. (2019). Translokalinis įgalėjimas transformaciniuose socialinių inovacijų tinkluose. *Europos planavimo studijos*, 28(5), 955–973. <https://doi.org/10.1080/09654313.2019.1578339>
- Bacigalupo, M., Kampylis, P., Punie, Y., Van den Brande, G. (2016). *EntreComp: Verslumo kompetencijos sistema*. Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras, <https://doi.org/10.2791/593884>.
- Demozzi, M., & Zandonai, F. (2008). Sviluppo e cambiamento organizzativo nell'impresa sociale. *Impresa Sociale*, 1 straipsnio 77 dalis.
- Dinnie, E., & Fischer, A. (2020). Problema su bendruomene: kaip bendruomenės jausmas įtakoja dalyvavimą formaliose, bendruomenės vadovaujamos organizacijose ir kaimo valdyme. *Sociologia Ruralis*, 60(1), 243–259. <https://doi.org/10.1111/soru.12273>
- Ecolise. (2021). Bendruomenės inicijuotos iniciatyvos ir darnaus vystymosi tikslai. Gauta iš https://wiki.ecolise.eu/index.php/Community-led_initiatives_ir_the_Sustainable_Development_Goals
- Esteves, A. M., Cummings, S., & Barlow, C. (2021). Tvarus verslumas ir darnaus vystymosi tikslai: bendruomenės inicijuotos iniciatyvos, socialinio solidarumo ekonomika ir bendrų išteklių ekologija. *Verslo strategija ir aplinka*, 30(3), 1423–1435. <https://doi.org/10.1002/bse.2706>.
- Europos Komisija. (2019). *Europos žaliasis kursas*. Europos Komisija.
- Europos Komisija. (2020). *Socialinė ekonomika Europos Sąjungoje*. Gauta iš <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8273>
- Europos Komisija. (2021). *2021–2027 m. sanglaudos politika*. Europos Sąjungos leidinių biuras.
- Europos kaimo plėtros tinklas. (2016). *LEADER vietos plėtros strategijos. Projektavimo ir įgyvendinimo gairės*. https://ec.europa.eu/enrd/sites/default/files/enrd-guidance_ids.pdf

- Foray, D. (2015 m.). Pažangioji specializacija: regioninės inovacijų politikos galimybės ir iššūkiai. Ed. Maršrutas.
- Haugh, H. (2007 m.). Bendruomenės inicijuotas socialinių įmonių kūrimas. Verslumo teorija ir praktika, 31(2), 161–182. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6520.2007.00168.x>
- Henfrey, T., Avelino, F., & Longhurst, N. (2022 m.). Darnaus vystymosi tikslų persvarstymas. Mokymasis dalyvaujant bendruomenės inicijuotoms iniciatyvoms ir iš jų. Darnus vystymasis, 31(2), 211–222. <https://doi.org/10.1002/sd.2384>.
- Houghton, R., & D'Auria, M. (2021 m.). Bendruomenės inicijuotos iniciatyvos ir socialinio solidarumo ekonomika. Bendruomenių ekologija darnaus vystymosi tikslams įgyvendinti ir iš naujo įsivaizduoti. SSE DVT žinių centras. Nuoroda į <https://knowledgehub.unsse.org/knowledge-hub/community-led-initiatives-and-the-social-solidarity-economy-commons-ecologies-for-delivering-and-re-imagining-the-sustainable-development-goals/>
- Morlà-Folch, T., Aubert Simon, A., de Freitas, A. B., & Hernández-Lara, A. B. (2021). Mondragon byla: įmonės, sprendžiančios socialinio poveikio ir dialogo metodikas. Tarptautinis kokybinių metodų leidinys, 20. <https://doi.org/10.1177/16094069211058614>.
- EBPO. (2019). Socialinė ekonomika ir užimtumo bei verslumo ateitis. EBPO leidykla.
- Penha-Lopes, G., Henfrey, T., Pocock, I., Esteves, A., Creed, E., Campos, I., ... & Pereira, A. (2019 m.). ECOLISE 2019 m. padėties ataskaita „Ateities pertvarkymas: kaip vietos bendruomenės skatina socialinę, ekonominę ir ekologinę pertvarką Europoje“.
- Peredo, A. M., & Chrisman, J. J. (2006). Bendruomeninio verslo teorijos link. Vadybos akademijos apžvalga, 31(2), 309–328. <https://doi.org/10.5465/amr.2006.20208683>.
- Ridley-Duff, R., & Bull, M. (2016 m.). Socialinio verslo supratimas: teorija ir praktika (2-asis leidimas). Šalavijas.

- Sforzi, J., & Bianchi, M. (2020). Socialinio kapitalo puoselėjimas. Bendruomenės valdomų barų atvejis. *Social Enterprise Journal*, 16(3), 281–297. <https://doi.org/10.1108/SEJ-07-2019-0050>
- Smith, A., Fressoli, M., & Thomas, H. (2014). Vietos inovacijų judėjimai: iššūkiai ir indėlis. *Švaresnės gamybos žurnalas*, 63, 114–124. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2012.12.025>.
- Somerville, P., & McElwee, G. (2011). Situacija bendruomenės įmonė: teorinis tyrimas. *Entrepreneurship & Regional Development*, 23(5–6), 317–330. <https://doi.org/10.1080/08985626.2011.580161>
- Tan, D. T., Kwan, A., & Leung, J. (2019). Sisteminis požiūris į DVT pritaikymą prie vietos aplinkybių: bendra konkrečioms vietovėms skirtų atvejų tyrimų gamyba. *Globalizacija ir sveikata*, 15 straipsnio 1 dalis, 14 straipsnis, <https://doi.org/10.1186/s12992-019-0527-1>.
- Tiwari, A. (2023 m. lapkričio 7 d.). Bendruomenės inicijuotos iniciatyvos: Tvarios ateities formavimas iš apačios į viršų. LinkedIn. <https://www.linkedin.com/pulse/community-led-initiatives-shaping-sustainable-futures-tiwari-oggef/>
- Jungtinių Tautų vystymo programa (UNDP). (2013). Pritaikymas vietos lygmeniu siekiant užtikrinti tvarią ateitį. Atrinkti atvejų tyrimai iš UNDP GEF bendruomenės pritaikymo prie klimato kaitos projekto. UNDP. <https://www.adaptation-undp.org/resources/publications>
- Jungtinės Tautos. (2015). „Keiskime mūsų pasaulį. Darnaus vystymosi darbotvarkė iki 2030 m.“ <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>